

⁹ Там само, спр. 1, 4, 9, 20, 34, 58, 64.

¹⁰ Там само, спр. 76, 78, 80.

¹¹ Там само, спр. 78, арк. 3.

¹² Там само, спр. 83.

¹³ Там само, спр. 83, арк. 10 зв.

¹⁴ Там само, спр. 87, 91, 96, 101, 106, 116.

¹⁵ Там само, спр. 117, 122, 128, 130, 131, 137, 140, 144.

¹⁶ *Лукінов, І.* Макроструктурні пріоритети в економіці України і рівноправність її взаємовідносин в Європейському Союзі / І. Лукінов // Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: теорія і стратегія: зб. наук. праць Міжнародної конференції, Ялта–Форос, Україна, 25–27 вересня 1996 р. – Вип. 2. – Львів : Тов-во «Діло» ЛТД, 1996. – С. 39.

¹⁷ ІА НБУВ, ф. 323, оп. 1, спр. 148, 153, 157.

¹⁸ Там само, оп. 2, спр. 11, арк. 1–172.

¹⁹ Там само, оп. 3, спр. 4, арк. 2.

²⁰ Там само, арк. 1.

²¹ *Шнайдер, У. Й.* Сьогоднішнє суспільство знань не тяжіє до ностальгії / У. Й. Шнайдер. – Режим доступу: <http://www.goethe.de/Ins/ua/kie/wis/sbi/uk3798661.htm>

УДК 01(477)(09)+929:01(477)Корнейчик І. І.

Валентина Петрикова,

доцент Харківської державної академії дизайну і мистецтв,
канд. іст. наук

АРХІВНА ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА І. І. КОРНЕЙЧИКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАУКОВОЇ ШКОЛИ БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА

Розглянуто роль особистості в становленні цілісного явища, яким є суспільство знань, на прикладі наукової спадщини І. І. Корнейчика, та роль його епістолярію у формуванні національної теоретичної школи історії української бібліографії.

Ключові слова: суспільство знань, персоніфікація, національний науковий простір, архівні джерела, епістолярний жанр, наукова школа, українська бібліографія.

Суспільство знань у світовому цивілізаційному розумінні є позатериторіальним формуванням і не зводиться до простого вияву суми національних складників. Але з точки зору загального і особливого на національному рівні можливо розглядати або проектувати окремі явища історико-еволюційного характеру суспільства знань світового універсуму. Загальновизнаним явищем розвитку суспільства знань на рубежі ХХ–ХХІ ст. є остаточний перехід від емпіричної стадії розвитку наукового знання до аналітико-прогностичної, що зумовлює якісно вищий рівень розвитку всього комплексу знання щодо його нового статусу в суспільстві – категорії вирішальних виробничих потужностей суспільства.

Гуманітарному циклу наукового знання, незважаючи на високий рівень гіпотетичності і філософичності, в однаковій мірі притаманні ознаки виробничої сили суспільства поряд з природничим та технічним циклами. Без внутрішнього поділу на галузеве спрямування, гуманітарне знання сьогодні стає методологічною основою для визначення суспільних орієнтирів вимірювання довершеності розвитку суспільства в його соціокультурному еволюціонуванні.

На рівні окремих державних формувань світові процеси еволюціонування суспільства знань виявляються через стан академічної науки, якій притаманні якості, що здатні формувати окремі з ознак

самоідентифікації нації. Безособовість світового суспільства знань на рівні нації набуває забарвлення конкретності за галузевими досягненнями, організаційним структуруванням, набуває об'єму сукупного ресурсного потенціалу та персоніфікації знання (найбільш доречної характеристики в контексті соціального гуманізму). Персоніфікація наукового внеску в знанневий потенціал нації саме і визначає наявність і особливості наукової школи (наукових шкіл) в академічній науці на рівні державного формування етнокультурної спільноти. Такі критерії визначеності наукових шкіл були закладені ще в епоху архаїчної стадії розвитку науки і залишились в історії цивілізацій в персоніфікованих назвах шкіл. Найвідомішою школою у той період стала Академія Платона в Афінах.

В історії формування суспільства знань не є цілком коректним проведення аналогії між явищами нашої сучасності та Академією Платона – через визначеність самої постаті філософа, популяризацію самого історичного факту діяльності Академії в джерелах різних епох та можливої ідеалізації історичного об'єкту при масовому посиленні та цитуванні в наукових працях гуманітарного циклу. Проте можливі аналогії лише підтверджують досить поширену тезу про визначальну роль вченого при формуванні довершеної теорії в окремій об'єктно-предметній галузі знань. Тим більш актуальною є ця теза, коли мова заходить про галузь знання, яка тільки в XX ст. отримала своє узагальнююче терміновизначення – «бібліографознавство».

В історії вітчизняної науки що досліджує предметну сферу бібліографії відомо багато імен науковців, які складають славу української академічної школи, – І. Франко, М. Грушевський, С. Єфремов, М. Комаров, І. Левицький, О. Лазаревський, А. Яновський, М. Ясинський, Ф. Максименко, Ю. Меженко. Наукова спадщина цих вчених являє собою виважений багатозмістовний масив емпіричних досліджень про численні факти і процеси бібліографічної діяльності, які в сукупності відіграли важливу функцію в процесі формування наукового середовища в етнокультурному просторі українців, починаючи від Київської Русі й впродовж усіх періодів структурування національної державності. Їх робочі гіпотези, викладені в різноманітних за видовим складом наукових документах, створили підґрунття для подальшого розвитку академічної науки в системі суспільних відносин на рівні процесу теоретизації – як більш якісного рівня наукового усвідомлення про галузь бібліографознавства. За об'єктивних факторів організаційного та галузевого структурування академічної науки, в Україні процес теоретизації в межах «бібліографічного» комплексу припадає на другу половину XX ст. Логічно

процес теоретизації в кожному комплексі наукового знання повинен завершуватись прийняттям усталеного, тобто стандартизованого понятійного апарату науки.

В межах традиційної бібліографічної практики, що сприймалась у наукових сферах з моменту її виникнення як допоміжна наукова дисципліна з розвинуеною частиною методичних прийомів укладання бібліографічних посібників на допомогу дослідницькій діяльності, прийняття стандартизованої наукової термінології повинно було стати явищем революційним.

Такі міркування щодо сучасної бібліографічної галузі гуманітарного знання в рамках історії вітчизняної академічної науки стали наслідком досконалого вивчення архівного документа, про існування якого не було відомо науковій громадськості, в сфері зацікавлень якої перебуває життя і діяльність Ігоря Івановича Корнейчика. За видовою характеристикою архівний документ належить до епістолярного жанру з його структурними та змістовними особливостями.

В архівній практиці епістолярному жанру документів відводять особливе місце завдяки переважно емоційно-чуттєвому стилю викладення інформаційного повідомлення та подеколи необмеженій фантазії автора тексту у структурі викладення змісту. Означена узагальнююча характеристика епістолярного жанру приваблює дослідників тим що підкреслює особистість автора, уточнює окремі факти біографії, характеризує оточення вченого та його взаємини з оточенням. Але в багатьох випадках особливості епістолярного жанру не дають можливості розглядати ці документи як джерело наукової інформації. Стосовно постаті І. І. Корнейчика епістолярна спадщина є частиною його наукового надбання.

І. І. Корнейчик був одним із фундаторів розпочатої в Україні в 50-ті роки XX ст. процесу створення системної теорії, яка б «узаконила» статус бібліографії в якості самодостатньої галузі знання, про що свідчить історія цієї науки. Тим самим було закладено основи для формування національної школи бібліографознавства, перш за все розроблена методологія наукових досліджень відносно структурування цієї науки та систематизації її понятійного апарату.

Ім'я І. І. Корнейчика згадується сьогодні з нагоди чергової ювілейної дати – 85 річчя з дня народження вченого, яка повинна була відзначатись 21 листопада 2009 р. До того ж, світова наукова громадськість, шановуючи пам'ять і підкреслюючи значення наукової спадщини у справі дослідження бібліографії історичних джерел, позиціонує вченого поряд з такими діячами

бібліографії, як М. В. Здобнов, М. В. Машкова, І. П. Крип'якевич, М. П. Гуменюк, М. І. Ясинський [1, с. 17].

Так склалось, що всі попередні праці про І. І. Корнейчика написані його колегами по роботі, які мали особисті стосунки з вченим у процесі науково-педагогічної діяльності. Наукова праця вченого пов'язана з роботою в Харківському бібліотечному інституті, на кафедрі бібліографії з 1955 р. по лютий 1974 р., тобто до передчасної смерті вченого, який прожив усього 49 років. Після закінчення аспірантури в Московському бібліотечному інституті, 19 років педагогічної і наукової праці в Україні, а саме в Харкові, проведені з наполегливістю і завзятістю вченого-першовинахідника стали для його колег та молодого покоління дослідників взірцем у розгортанні наукових розвідок та джерелом пошуку нових тем, аспектів, положень для формування своїх історичних і теоретичних концепцій в галузевому профілі бібліографознавства.

Приїзд за направленням до Харківського бібліотечного інституту дипломованого кандидата наук І. І. Корнейчика, за аналізом сукупності фактів його наукової діяльності в Харкові, був не випадковим і керований потребами кадрової політики зміцнення «периферійних» вузів представниками столичної наукової школи. В даному випадку органічно поєдналися потреби посилення коефіцієнту науковості викладацького складу регіонального вузу та потреби наукового опрацювання величезного фактографічного матеріалу за довершеним методологічним світоглядом дипломованого фахівця – представника відомої на той час наукової школи. Збіг обставин, можливо, був виявом об'єктивних закономірностей, які формулюються через тезу щодо ролі окремої особи в історичному процесі. Існуючі в українській науці на той час «білі плями» вітчизняної історії бібліографії отримали фахівця з оригінальним науковим мисленням, який здатен теоретизувати відносно окремих явищ практичної діяльності, систематизуючи їх, визначаючи загальне та підкреслюючи особливе. Методи наукової праці І. І. Корнейчика, застосовані при дослідженні цілого наукового комплексу «українська бібліографія», визначили його результативність для всієї національної науки, включаючи і сьогодення.

Перша узагальнююча праця про І. І. Корнейчика написана його колегами по педагогічній діяльності в Харківському бібліотечному інституті, – «Вагомий внесок у розвиток радянського бібліографознавства» – дає підстави констатувати, що важливим джерелом інформації в науковій діяльності вченого став епістолярний жанр через створені ним, за сучасною термінологією, наукові комунікації з ефектом телеконференцій в документованому вигляді [2]. Серед учасників епістолярних

«конференцій» наукових комунікацій І. І. Корнейчика були відомі вчені та бібліографи-практики – професор Б. С. Боднарський, В. І. Ніколаєв з Москви, Ю. О. Меженко, Ф. П. Максименко, М. І. Ясинський. Цитуючи окремі фрази з листів до І. І. Корнейчика, автори статті користувались особистим архівом вченого. Але жодного посилання на місце збереження та їх опрацювання в статті не подано.

Припускаємо, що архів епістолярної спадщини І. І. Корнейчика зберігається в родині вченого. Підставою для такого судження може бути інформація, подана у лаконічній довідковій статті в «Українській літературній енциклопедії» [7]. Стаття вміщує тільки обмежені біографічні дані життя та діяльності. Зовсім коротко, майже в одному реченні, подано «підсумок» його плідної наукової діяльності на ниві бібліографічної спадщини України: «Докторська дисертація зберігається в рукописі в родині Корнейчиків». Цим одним реченням означається так очікуваний вченим фінал його багаторічної наукової праці. (Цей факт біографії І. І. Корнейчика не позбавлений рис трагічності.) Отже припущення відносно існування архіву вченого є реалістичним. Архів існує, існує також листування І. І. Корнейчика з видатними діячами-практиками бібліографічної справи Росії і України, що становить найцікавішу частину його наукової спадщини через полісемічність думок про предмет дослідження та загальну характеристику того «лабораторного» процесу, який був розгорнутий упродовж багатьох років і логічно завершився написанням докторської дисертації на тему «Історія української бібліографії другої половини XIX століття».

Після передчасної смерті І. І. Корнейчика дружина вченого виїхала з Харкова на постійне проживання в Росію, до Підмосков'я, залишивши в родині всі наукові матеріали чоловіка на правах збереження сімейної пам'яті. Саме цей факт із життя Корнейчиків слід мати на увазі, пояснюючи відсутність посилань на архівовані дані по кожному листу вченого з відомими діячами бібліографічної науки і практики в статті І. О. Вовченко та Л. С. Іллічової [2]. На той час, коли готувалась стаття про І. І. Корнейчика на честь його 65-річчя, в 1989 році, Л. С. Іллічова працювала вже в Московському державному інституті культури і, безумовно, зустрічалась з родиною Корнейчиків, де й мала можливість ознайомитись з листуванням вченого. За логікою викладеного матеріалу та згадуванням окремих прізвищ істориків, літературознавців, книгознавців, бібліографів у статті, в самому архіві вченого зберігаються листи різні за цільовим призначенням: листи-звернення, листи ділового спілкування, листи-роздуми, листи-подяки, листи інформаційні про поточну наукову роботу,

листи-рецензії. Останні найбільш цінні для становлення значення наукового доробку І. І. Корнейчика. Із таких листів-рецензій цитуються в статті листи Ю. О. Меженка та М. І. Ясинського.

Вивчаючи друковану спадщину І. І. Корнейчика, особливо роботи, які пов'язані з проблематикою літературної бібліографії, з якої саме і починав вчений свій шлях у науці, привертають увагу ті положення із його теоретичних розробок, що стосуються питання джерелознавства в літературознавчій практиці. В класифікації першоджерел, запропонованій вченим як підґрунття бібліографічної роботи, першу групу відкривають саме листи. Як науковець-дослідник І. І. Корнейчик оцінив оригінальність інформації, що вміщується в листах, їх дискурсивний характер, відвертість висловлюваних думок та лаконічність змістовних одиниць. Але сам вчений не міг передбачити, які домисли будуть породжувати його листи за весь час наполегливої наукової роботи в Україні. І коли М. І. Ясинський писав у листі: «Ви поклали початок послідовному дослідженню (історії української бібліографії. – *В. П.*)», то, безумовно слід констатувати, що весь масив листування І. І. Корнейчика являє собою, за час роботи над проблематикою історії бібліографії в Україні, план-проспект цього системного дослідження, який обговорювався з відомими кореспондентами шляхом обміну думками.

Тим більшої джерелознавчої цінності набуває знайдений співробітниками відділу рідкісних видань Російської національної бібліотеки в Сан-Петербурзі лист Ігоря Івановича Корнейчика до Марії Василівни Машкової.

Лист датований 20 грудня 1978 р. і, згідно з поштовим штемпелем, відправлений тим же числом на адресу Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедрина в Ленінграді – «Садова вулиця, 18–20», де на той час працювала доктор педагогічних наук, відомий фахівець з історії бібліографії Росії Марія Василівна Машкова, автор наукової монографії «История русской библиографии начала XX века (до октября 1917 года)» [5]. Лист вміщує зворотню адресу вченого в Харкові – «Салтівське шосе, буд. 157, кв. 17». Ці дані з листа доречно розглядати як факт сподівання І. І. Корнейчика отримати лист-відповідь від М. В. Машкової.

Об'єм тексту листа невеликий і складає всього дві сторінки традиційних аркушів блокнотного формату для листування. Але вражає його інформаційна насиченість через використаний стиль дописувача та вміння вченого фокусувати увагу на цільовому призначенні тексту. За формою викладу лист є зверненням за порадою до фахівця-експерта з питань історії бібліографії, яким вважалась і вважається М. В. Машкова в наукових колах:

«...я решил написать Вам – единственному доктору по истории отечественной библиографии, попросить у Вас совета, как лучше поступить...». Викладений зміст прохання та висвітлені факти дозволяють хронологічно точно окреслити ситуацію, що склалась на завершальному етапі наукової діяльності І. І. Корнейчика при підготовці докторської дисертації до захисту.

Послідовне дослідження, про яке дописував М. І. Ясинський у своєму листі до І. І. Корнейчика, в документованому вигляді вийшло друком в 1971 р. за жанровим визначенням «нариси» й під назвою «История української бібліографії. Дожовтневий період» у видавництві Книжкової палати УРСР [3]. Саме це видання М. В. Машкова згадувала на сторінках наукового збірника в статті «История национальной библиографии в союзных и автономных республиках» в 1973 р. і, за значенням його в змістовній сукупності наукових публікацій, охарактеризувала це дослідження як найбільш значну бібліографознавчу працю 60-х років [6].

Готуючи роботу на здобуття наукового ступеня доктора наук, І. І. Корнейчик обмежує хронологічні межі дослідження, зосереджуючи увагу на історії бібліографії другої половини XIX ст., про що ми і дізнаємося з листа. Також у листі самим автором вказано повний об'єм дисертації, що підтверджує факт її завершеності – «384 сторінки і плюс 141 сторінка додатку «Джерела та література»». Об'єм рукопису докторської дисертації в даному випадку збігається з об'ємом опублікованих нарисів з історії української бібліографії дожовтневого періоду. Але друковані нариси вміщують також у повному обсязі розділ «Примітки та бібліографія» на 60 сторінках. Таким чином, автор не тільки звужує хронологічні межі дисертаційного дослідження, а й значно доповнює його науковою інформацією, що цілком відповідало критеріям концептуальності роботи, яку слід представляти на захист. Плідна діяльність ученого по формуванню доведеного тексту рукопису дисертації за вимогами ВАКу СРСР, опрацювання матеріалу за новою структурою, доопрацювання «додатків», що зайняло більше року від часу надрукування нарисів, відтворена в листі І. І. Корнейчика стисло і практично в одному реченні: «мне пришлось сокращать диссертацию в связи с новыми требованиями, кое-что дорабатывать...».

В атмосфері успішного публічного апробування теми історії бібліографії в Україні на сторінках спеціальної преси, наявності монографічних видань, актуальності і значущості теми для теоретичного усвідомлення історичного надбання бібліографії як соціокультурного явища через бібліографічну практику, завершальний етап виявився для

автора незрозумілим з точки зору «формальних» перешкод до захисту. Враховуючи масштаби проведеної вченим роботи, неприродним є в листі риторичне питання автора: «...я не знаю куда с ней податься?» – питання, яке більше нагадує соціальний запит і відтворює протиріччя, які створювались і за суб'єктивних, і за об'єктивних причин функціонування самого суспільства.

Перешкодами «формального» порядку в суспільстві того часу слід вважати обмежену кількість спеціалізованих рад, яким надавались права розглядати докторські дисертації за кваліфікаційними вимогами. Такі ради знаходились в Москві та Ленінграді. В листі є вказівка щодо намірів зв'язатися для подальших наукових стосунків з Ленінградом: «В свое время я пытался установить по этому вопросу контакты с Ленинградским институтом культуры». Саме Ленінградська школа бібліографознавства в той час була орієнтована на дослідження переважно історичної частини бібліографічного знання. Але більш суттєвими, на наш погляд, виявились перешкоди, які відтворювали стан існуючих на той час в Україні і Росії наукових комунікацій.

Саме особливості організації наукової діяльності в Україні на час активної праці І. І. Корнейчика над темою історії національної бібліографії зіграли роль визначальних чинників у долі його дисертації. Обмежена кількість спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій не є тільки наслідком бюрократизації наукової сфери. Така точка зору на перебіг наукової долі І. І. Корнейчика була б суто поверховою. Мова повинна йти про негативний збіг обставин у науковому житті вченого, коли, з одного боку, організаційні структури від науки, які відповідають за так звану «пропорційність» наукових статусів у галузевих напрямках, займали позиції бюрократизованих органів у межах свого інструктивного інструментарію, з іншого ж боку – «невизначеність» в інструкціях – відсутність визнання бібліографії за самостійний науковий об'єкт і, відповідно, усталену наукову галузь.

Специфічність бібліографії як предмету наукових досліджень і є одним із чинників певної суперечності між динамічним розвитком наукового знання та відставанням практичної, тобто узаконюючої діяльності в організаційних структурах.

Якщо детально проаналізувати стан бібліографічної науки на момент написання І. І. Корнейчиком дисертації, то на поверхні позиціонується тільки практична бібліографічна діяльність. Ні один галузевий комплекс не виступає проти доцільності бібліографічної практики для своєї предметної сфери. Допоміжність бібліографії стала функцією, яка не

отримала заперечень серед представників галузевих шкіл і не підлягала обговоренню як явище штучного порядку. Між іншим, сама предметна сфера бібліографії знаходилась не в науковій статичності, а еволюціонізувала в обставинах методологічного удосконалення відповідно до визначальних процесів у наукознавстві.

Процеси диференціації та інтеграції в усьому комплексі академічного знання в другій половині ХХ ст. спростували суто практичну домінують бібліографії. Постало питання про створення системного уявлення щодо бібліографічної науки, в якій присутні всі необхідні структурні компоненти – історія, теорія, методологія, практика, та визначення об'єктно-предметної сфери за соціальним статусом. Саме за це складне наукове завдання взявся І. І. Корнейчик у межах сукупної історичної практики в Україні. Можливо, динамічний світогляд вченого випередив час і дослідження з'явились передчасно, тому збіг обставин і подій був не на користь еволюційній теорії І. І. Корнейчика.

У листі ми знаходимо підтвердження таким міркуванням. Наукове середовище сприйняло дисертацію позитивно: «...украинские историки и филологи благопрятно отозвавшись о моей книге...». Але особливості предмету наукового розгляду провокують такий «вирок»: «...все же не нашли возможным, чтобы по их дисциплинам защищалась непрофильная диссертация». З цього приводу згадується історичний факультет Харківського університету, в якому традиційно, тобто за бюрократичним розподілом, розглядаються дисертації за напрямками «Всесвітня історія» та «Історія України».

І. І. Корнейчик як вчений був вимушений вибирати між двома можливими рішеннями: піти за умовами інструкцій і переробити дисертацію в галузевому напрямі, або додержуватись концепції цілісності бібліографії і цим ускладнити шлях проходження її до захисту за межами України. Вчений зробив вибір відносно своєї концептуальної позиції, що й констатував у листі: «Моя диссертация с осени лежит без движения».

Подальший опис автором в листі подій, що стосувалися долі дисертації, відбиваючи усвідомлення адресатом власної проблемної ситуації, дає можливість поширити уявлення про архів епістолярної спадщини вченого. Серед адресатів листів І. І. Корнейчика на момент налагодження наукових контактів були співробітники Ленінградського інституту культури М. А. Бріскман та С. А. Рейсер. Саме з Рейсером, як автором одного з перших хрестоматійних джерелознавчих видань з історії бібліографії в Росії – «Хрестоматия по русской библиографии с XI века по 1917 год: Учебное пособие» [9], – бажав познайомитись І. І. Корнейчик. В листі чітко

викладено факт існування такої можливості при підтримці з боку М. А. Бріскмана: «Меня поддержал М. А. Брискман, любезно согласившийся познакомить меня с С. А. Рейсером». М. А. Бріскман підтримав саму ідею представити дисертацію науковцям Ленінградської школи бібліографознавства, і тому його згода познайомити І. І. Корнейчика з Рейсером є щирою і реалістичною.

Аналізуючи хронологію листування І. І. Корнейчика, контакти вченого з Ленінградським інститутом культури активно почали налагоджуватись в 1971 р.

Розраховуючи на конструктивну пораду з боку М. В. Машкової, І. І. Корнейчик стисло викладає в листі події навколо своєї дисертації в Україні, що відбувались протягом 1971–1973 рр. Висновок, який робить автор у своєму листі, і є підставою для нього звернутися за порадою до людини, котра вже здобула вчене звання в бібліографічній галузі і пройшла складний шлях доведення науковості своєї праці: «На Украине нет учреждений, которые бы принимали диссертации по библиографическим дисциплинам к защите».

Наукова праця І. І. Корнейчика, за визначенням самого автора, написана в більш широкому плані, ніж філологічний та історичний напрям бібліографічної діяльності. Філологія та історія в дисертації присутні, але в якості методів вивчення предмету дослідження. Переробка тексту дисертації за цими напрямками звужувала б предмет дослідження. Без того головного, на чому наполягав вчений і що зумовило його чітку позицію відносно цілісності предмету дослідження та, за фактом розгортання подій навколо дисертації, вартувало вченому життю, не відбулося б народження нового теоретичного усвідомлення бібліографічної науки як самостійної галузі та її становлення. Функціональні можливості бібліографії виявляються тільки за умов її цілісного призначення. І таке теоретичне усвідомлення досконало прописано через хронологію подій бібліографічної практики, що відбувалась на малоросійських територіях Російської імперії й органічно поєднувались із завданнями формування наукового знання в рамках національно-етнічної ідеї тогочасся.

Таке функціональне призначення пропагував науковими засобами І. І. Корнейчик і, не підкоряючись науковим кон'юнктурним інтересам, не став переробляти дисертацію в інше галузеве спрямування. Чітка позиція вченого потребувала винаходу іншого шляху для захисту докторської дисертації. Разом з керівництвом Харківського інституту культури, скоріш під впливом рішення ректорату, І. І. Корнейчик схилиється до думки, яку наводить у листі до М. В. Машкової: «...для разрешения возникшей

проблемы следует связаться с Министерством высшего образования СССР». Приймати чи не приймати таке рішення стало підставою для І. І. Корнейчика звернутися за порадою до фахівця, яким і була в даному випадку М. В. Машкова. Лист так і закінчується: «Прежде чем сделать этот последний шаг, я решил написать Вам ... попросить у Вас совета, как лучше поступить».

Лист з проханням відповісти й дати пораду написаний І. І. Корнейчиком за 43 дні до передчасної смерті вченого 3 лютого 1974 р. Змістовність викладеної інформації, яка потребує проведення додаткових архівних пошуків епістолярної спадщини І. І. Корнейчика, доводить, що існуючі версії відносно долі його докторської дисертації, залишаються версіями на рівні гіпотетичних припущень [8]. Здобутки наукової біографістики довколо імені І. І. Корнейчика може забезпечити тільки досконале опрацювання саме епістолярної спадщини вченого в повному обсязі. На жаль, сьогодні особистий архів І. І. Корнейчика не є власністю України. Широкий діапазон адресатів вченого дозволяє тільки прогнозувати обсяги епістолярної спадщини та її місцезнаходження.

Логічним є запитання від сучасного суспільства знань: «Чи отримала б Україна в 1974 році теорію становлення бібліографічної науки, яка своїми концептуальними основами базується на хронології подій в царині гуманітарного знання другої половини XIX століття?». Логічність такого питання зумовлена сучасним інтересом науковців до формування книгознавчої та бібліографічної наук у межах академічного знання в епоху структурування наукознавчих комплексів навколо узагальнюючого поняття «книжкова культура», про що наукова громадськість дискутує на новому методологічному підґрунті на початку XXI ст. [4].

Список використаної літератури

1. *Бакун, Д. Н.* Развитие библиографии исторических источников в России (XVIII – начало XX вв.). – М.: Издательский дом «Парад», 2006. – 560 с.
2. *Вовченко, І. О., Іллічова, Л. С.* Вагомий внесок у розвиток українського радянського бібліографознавства // Бібліотекознавство та бібліогр. – 1989. – Вип. 29. – С. 120–126.
3. *Корнейчик, І. І.* Історія української бібліографії. Дожовтневий період (Нариси). – Харків: Книжкова палата УРСР, 1971. – 374 с.
4. *Ленский, Б. В., Васильев В. И.* Книговедение. Книжная культура. Книгоиздание: история и современность (История и современность). – М.: Наука, 2009. – 41 с.
5. *Машкова, М. В.* История русской библиографии начала XX века (до октября 1917 года). – М.: Книга, 1969. – 492 с.

6. *Машкова, М. В.* История национальной библиографии в союзных и автономных республиках // Сб. материалов по библиогр. и книговедению. – Л., 1973. – Вып. 2. – С. 31.

7. *Медведев, Ю. Б.* Корнейчик Ігор Іванович // УЛЕ. – В 3 т. Т. 2. – К., 1990. – С. 569.

8. *Низовий, М.* Класик українського бібліографознавства // Вісник Книжкової палати. – 1999. – № 12. – С. 33–39.

9. *Рейсер, С. А.* Хрестоматия по русской библиографии с XI века по 1917 год : учебное пособие. – М., Гос. изд-во культ-просв. л-ры, 1956. – 447 с.

УДК [025.171:929:551.46(477)Біляєв І.]:027.54(477)

Людмила Шипко,
наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

**ДОКУМЕНТНА СПАДЩИНА
АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ В. І. БЕЛЯЄВА
ЯК ДЖЕРЕЛО У ВИВЧЕННІ ПРОБЛЕМ
ЕКОЛОГІЇ, ОКЕАНОЛОГІЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ МАТЕМАТИКИ**

Проаналізовано документний склад особового фонду видатного вченого-океанолога, академіка НАН України В. І. Беляєва, що перебуває на зберіганні в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Матеріали даного фонду є важливим складником культурного і наукового надбання в суспільстві знань як інформаційне джерело у вивченні проблем екології, океанології та прикладної математики.

Ключові слова: В. І. Беляєв, документна спадщина, особовий фонд, НАН України, суспільство знань, інформаційне джерело, екологія, океанологія, прикладна математика.

Документна спадщина видатних вчених України все частіше стає об'єктом наукових досліджень. До когорти провідних науковців, які збагатили своїми дослідженнями вітчизняну науку, належить й ім'я Валерія Івановича Беляєва – видатного вченого в галузі метеорології та океанології, фахівця з математичного моделювання складних систем в оболонках Землі – атмосфері, гідросфері та техносфері, академіка Національної академії наук України (далі – НАН України) (з 1988 р.), лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (2000р., посмертно).

Особовий архівний фонд академіка НАН України Валерія Івановича Беляєва, що перебуває на зберіганні в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України, виступає важливою джерельною базою для розвитку науки та освіти України. Презентація індивідуального та колективного наукового досвіду, зафіксованого в архівних документах фонду вченого, слугує цінною інформацією для сучасних науковців. Перспективним у справі збереження документних матеріалів архівного фонду В. І. Беляєва є застосування на практиці одного із актуальних, в умовах розвитку інформаційного середовища, способів передачі цінностей національних фондів – вільного